

Wiedza o społeczeństwie

1. **PODKREŚL, WYBIERZ, PRZYPORZĄDUJ, ROZSTRZYGNUJ, UZUPEŁNIJ...** **– RZECZ O TECHNIKACH I METODACH PRACY Z ZADANIAMI ARKUSZA** **MATURALNEGO Z WIEDZY O SPOŁECZEŃSTWIE**

Stanisław Adam Doliwa
Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Łomży

Egzamin maturalny z wiedzy o społeczeństwie sprawdza, w jakim stopniu absolwent szkoły ponadgimnazjalnej opanował wymagania zawarte w standardach wymagań egzaminacyjnych z tego przedmiotu na poziomie podstawowym lub rozszerzonym. Zdający powinien znać i rozumieć zjawiska oraz procesy z obszaru społeczeństwa, polityki, prawa oraz problemów współczesnego świata (Polska, Europa, świat). Powinien również umieć stosować posiadane wiadomości i słownictwo do wyjaśnienia procesów zachodzących we współczesnym świecie oraz przedstawiać i oceniać wydarzenia, formułując logiczną wypowiedź pisemną.

W szczególności zadania w arkuszu maturalnym z wiedzy o społeczeństwie mają na celu sprawdzenie:

- wiedzy i umiejętności jej stosowania do identyfikowania i analizowania problemów;
- umiejętności rozumowania, argumentowania i wnioskowania;
- umiejętności wykorzystywania informacji z różnorodnych źródeł;
- umiejętności dostrzegania współzależności we współczesnym świecie;
- umiejętności wykorzystywania, np. danych statystycznych do opisu i analizy zjawisk i procesów.

Opanowanie tych złożonych wiadomości i umiejętności wymaga wielu lat nauki. Wynik uzyskany na egzaminie maturalnym jest tylko wymiernym zwieńczeniem tego procesu. W ciągu 120 (poziom podstawowy) lub 180 (poziom rozszerzony) minut zdający powinien udzielić odpowiedzi na kilkadziesiąt pytań zróżnicowanych pod względem formy i typu. Podstawą ich konstrukcji jest 29 standardów wymagań egzaminacyjnych na poziomie podstawowym i dodatkowo 17 na poziomie rozszerzonym.

Podstawą przygotowań do egzaminu powinna być bieżąca i okresowa analiza merytorycznego poziomu opanowania wiadomości i umiejętności w ramach poszczególnych standardów wymagań egzaminacyjnych. Kwestią drugorzędną powinna więc być sama baza i forma pytań w arkuszu egzaminacyjnym. Wieloletnie analizy tysięcy prac egzaminacyjnych i bezpośrednie rozmowy ze zdającymi pozwalają na postawienie tezy, że wielu z nich nie opanowało jednak umiejętności pracy z poszczególnymi formami i typami zadań, które występują w arkuszu.

W związku z powyższym zasadnym jest dokonanie krótkiej analizy podstawowych błędów popełnionych przez zdających przy rozwiązywaniu poszczególnych typów

zadań. Bazą mojej analizy są zadania z tegorocznego egzaminu maturalnego z wiedzy o społeczeństwie. Analiza ta połączona jest z praktycznymi wskazówkami, jak należy pracować z poszczególnymi typami zadań.

1.1. ZADANIA WYBORU WIELOKROTNEGO

Zadanie wyboru wielokrotnego jest jednym z podstawowych zadań, z którymi zdający stykają się przy sprawdzaniu ich wiadomości i umiejętności. Zadaniem zdającego jest wybór prawidłowej (prawidłowych) lub najlepszej (najlepszych) odpowiedzi spośród kilku podanych propozycji.

Popularność tej formy zadania powinna skutkować tym, że maturzyści nie mają problemów z rozumieniem czynnościowym i interpretacją techniczną przy udzielaniu odpowiedzi. Widząc ten typ zadania, zdający często udzielają odpowiedzi wręcz odruchowo. Pomimo tego ciągle część z nich nie opanowała umiejętności związanych z analizą wynikową i techniczną stroną udzielania odpowiedzi.

Do najczęstszych błędów należy zaliczyć:

– niejednoznaczne oznaczenie poprawnej/poprawnych odpowiedzi (przykłady poniżej):

Zadanie 17. (2 pkt)

Podkreśl dwie nazwy praw lub wolności człowieka, które w *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* określone są jako prawa i wolności ekonomiczne, socjalne i kulturalne.

- A. wolność zrzeszania się
- B. wolność wyboru zawodu
- C. prawo udziału w referendum
- D. prawo do ochrony prywatności
- E. prawo do informacji o stanie i ochronie środowiska

Zadanie 17. (2 pkt)

Podkreśl dwie nazwy praw lub wolności człowieka, które w *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* określone są jako prawa i wolności ekonomiczne, socjalne i kulturalne.

- A. wolność zrzeszania się
- B. wolność wyboru zawodu
- C. prawo udziału w referendum
- D. prawo do ochrony prywatności
- E. prawo do informacji o stanie i ochronie środowiska

Zadanie 17. (2 pkt)

Podkreśl dwie nazwy praw lub wolności człowieka, które w *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* określone są jako prawa i wolności ekonomiczne, socjalne i kulturalne.

- A. wolność zrzeszania się
- B. wolność wyboru zawodu
- C. prawo udziału w referendum
- D. prawo do ochrony prywatności
- E. prawo do informacji o stanie i ochronie środowiska

Zadanie 17. (2 pkt)

Podkreśl dwie nazwy praw lub wolności człowieka, które w *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* określone są jako prawa i wolności ekonomiczne, socjalne i kulturalne.

- A. wolność zrzeszania się
- B. wolność wyboru zawodu
- C. prawo udziału w referendum
- D. prawo do ochrony prywatności
- E. prawo do informacji o stanie i ochronie środowiska

– udzielanie większej lub mniejszej od wymaganych ilości odpowiedzi.

Chcąc uniknąć tych błędów, należy przede wszystkim dokładnie przeanalizować polecenie i wykonywać czynności zgodnie z jego treścią.

Najczęściej już na początku jego rdzenia będzie podane działanie, które należy wykonać, np.: *Podkreśl*. Wykonanie czynności zgodnej z poleceniem pozwoli uniknąć problemów z określeniem, które odpowiedzi wybrał zdający.

Zadanie w swej treści zawiera również ilość odpowiedzi, które należy wskazać, np.: *Podkreśl nazwę organu Rzeczypospolitej Polskiej, który dysponuje prawem inicjatywy legislacyjnej w zakresie ustawy budżetowej* (Zadanie 7., poziom rozszerzony). Z polecenia jednoznacznie wynika, że poprawna jest jedna odpowiedź (*organu* – liczba pojedyncza). *Podkreśl dwie...* (Zadanie 17., poziom podstawowy) – w tym zadaniu należy podkreślić dwie odpowiedzi. W przypadku udzielenia większej od wymaganej ilości odpowiedzi zdający otrzymywał 0 pkt. W sytuacji podkreślenia mniejszej od wymaganej ilości odpowiedzi zdający otrzymywał tylko tyle punktów, ile poprawnych odpowiedzi podkreślił.

Warto też podkreślić, że każde zadanie jest autonomiczne w ocenianiu. Skutkuje to tym, że nie ma tzw. punktów minusowych odejmowanych od ogólnej ich liczby zdobytej na egzaminie. Wobec tego warto podjąć próbę udzielenia odpowiedzi na wszystkie zadania zawarte w arkuszu.

1.2. ZADANIA TYPU PRAWDA/FALSZ

Kolejnym typem zadania zastosowanym w każdym arkuszu maturalnym z wiedzy o społeczeństwie są zadania typu prawda/fałsz. Podstawową czynnością zdającego w tej formie zadania jest wskazanie, które zdania (wiązki zdań) są prawdziwe, a które fałszywe i oznaczenie tego we wskazany w poleceniu sposób. Właściwe oznaczenie zdania polegające na wpisaniu słów *Prawda* czy też *Fałsz* lub wstawieniu odpowiedniego znaku, np. **X**, od strony technicznej wydaje się czynnością wręcz banalną. Nadal znaczący odsetek zdających stosuje własne oznaczenia, co w wielu przypadkach powoduje problemy z ich oceną.

Do najczęstszych błędów należy zaliczyć:

– niejednoznaczne oznaczenie poprawnej/poprawnych odpowiedzi:

Zadanie 1. (3 pkt)

Rozstrzygnij, które zdania dotyczące myśli politycznej są prawdziwe, a które – fałszywe. W tabeli obok każdego zdania wpisz odpowiednio *prawda* lub *fałsz*.

	Zdanie	Prawda / Fałsz
A.	Apartheid to doktryna głosząca hasła segregacji rasowej.	P
B.	Anarchizm wysuwa postulat silnego państwa.	P
C.	Socjaldemokracja opowiada się za interwencjonizmem państwa w gospodarkę.	P

Zadanie 8. (1 pkt)

Rozstrzygnij, które zdania dotyczące instytucji Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej są prawdziwe, a które – fałszywe. W tabeli obok każdego zdania wpisz odpowiednio *prawda* lub *fałsz*.

	Zdanie	Prawda / Fałsz
A.	Prezydent Rzeczypospolitej ratyfikuje umowy międzynarodowe dotyczące członkostwa Rzeczypospolitej Polskiej w organizacji międzynarodowej.	TAK
B.	W czasie pokoju Prezydent Rzeczypospolitej sprawuje zwierzchnictwo nad Siłami Zbrojnymi Rzeczypospolitej Polskiej za pośrednictwem Szefa Sztabu Generalnego.	NIE
C.	Akty urzędowe Prezydenta Rzeczypospolitej dotyczące powoływania sędziów wymagają dla swej ważności podpisu Prezesa Rady Ministrów RP.	NIE

Zadanie 1. (3 pkt)

Rozstrzygnij, które zdania dotyczące myśli politycznej są prawdziwe, a które – fałszywe. W tabeli obok każdego zdania wpisz odpowiednio *prawda* lub *fałsz*.

	Zdanie	Prawda / Fałsz
A.	Apartheid to doktryna głosząca hasła segregacji rasowej.	+
B.	Anarchizm wysuwa postulat silnego państwa.	+
C.	Socjaldemokracja opowiada się za interwencjonizmem państwa w gospodarkę.	+

Zadanie 1. (3 pkt)

Rozstrzygnij, które zdania dotyczące myśli politycznej są prawdziwe, a które – fałszywe. W tabeli obok każdego zdania wpisz odpowiednio *prawda* lub *fałsz*.

	Zdanie	Prawda / Fałsz
A.	Apartheid to doktryna głosząca hasła segregacji rasowej.	∩
B.	Anarchizm wysuwa postulat silnego państwa.	∩
C.	Socjaldemokracja opowiada się za interwencjonizmem państwa w gospodarkę.	0

– udzielanie większej lub mniejszej od wymaganych ilości odpowiedzi;

Kolejnym problemem jest brak złożonej umiejętności analizy elementowej i wynikowej zdania (zdań). Część zdających nie ma świadomości, że jedna cyfra lub wyraz zmienia zdanie z prawdziwego na fałszywe. Przykładem mogą być powyższe zdania. Zastąpienie wyrazu *Socjaldemokracja* słowem *Liberalizm* uczyni zdanie C. w Zadaniu 1. prawdziwym, a wyrazu *Anarchizm* słowem *Nacjonalizm* – fałszywym. Z podanego przykładu jasno wynika, że chcąc udzielić poprawnej odpowiedzi, należy pozycjonować każdy wyraz w zdaniu (zdaniach) w stosunku do pozostałych i holistycznie odnieść całe zdanie do jego bazy merytorycznej.

Podobnie w przypadku zadań wielokrotnego wyboru – chcąc uniknąć tych błędów, należy dokładnie przeanalizować polecenie i wykonywać czynności zgodnie z jego treścią. W przypadku zadań prawda/fałsz najczęściej w dwóch miejscach (rdzeń zadania i tabela) określono czynność, jaką należy wykonać, np.: [...] *obok każdego zdania wpisz odpowiednio prawda lub fałsz; wstaw znak X*. Wykonanie czynności zgodnej z poleceniem pozwoli uniknąć problemów z określeniem, które rozstrzygnięcia wybrał zdający. Na poziomie podstawowym – wpisanie mniejszej liczby określi skutkuje uzyskaniem tylko tylu punktów, ile poprawnych rozstrzygnięć wpisał zdający. Na poziomie rozszerzonym – nawet jeden błąd lub brak chociaż jednej odpowiedzi skutkuje uzyskaniem 0 pkt. Wobec tego warto podjąć próbę udzielenia odpowiedzi na wszystkie zadania zawarte w arkuszu. W przypadku udzielenia większej od wymaganej liczby odpowiedzi zdający otrzymuje również 0 pkt.

1.3. ZADANIA NA DOBIERANIE

Trzecim typem zadania zamkniętego stosowanym w arkuszach maturalnych z wiedzy o społeczeństwie są zadania na dobieranie. Rozwiązując ten typ zadania, zdający tworzy – według podanych kryteriów – pary elementów, które wybiera z dwóch zbiorów. Do zbiorów tych mogą należeć: wyrazy, wypowiedzenia, wyrażenia, rysunki itp. Chcąc uniknąć automatycznego przyporządkowania, w ostatniej parze w jednym ze zbiorów jest (przynajmniej o jeden) więcej elementów. Implikuje to jeden z podstawowych błędów popełniany przez zdających, jakim jest przyporządkowanie jednemu detalowi dwóch lub więcej elementów. Ilustruje to poniższy przykład:

Zadanie 4. (1 pkt)

Do każdego przepisu *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* dopisz nazwę określonej w nim zasady ustrojowej. Odpowiedzi wybierz spośród: konstytucjonalizm, pluralizm polityczny, praworządność, suwerenność narodu.

	Przepis <i>Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej</i>	Nazwa zasady ustrojowej
A.	Art. 4. Władza zwierzchnia w Rzeczypospolitej Polskiej należy do Narodu.	suwerenność narodu
B.	Art. 7. Organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa.	praworządność i konstytucjonalizm
C.	Art. 11. Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność tworzenia i działania partii politycznych.	pluralizm polityczny

Kolejnym problemem jest udzielanie mniejszej od wymaganych liczby odpowiedzi. Wpisanie mniejszej liczby określi, w przypadku poziomu podstawowego skutkuje uzyskaniem tylko tylu punktów, ilu poprawnych przyporządkowań dokonał zdający. Na poziomie rozszerzonym wymaga się najczęściej kompletnego przyporządkowania.

Wobec tego brak jednej z par lub błędne przyporządkowanie oznacza, że zdający za zadanie otrzymuje 0 pkt.

Chcąc uniknąć powyższych błędów, należy:

- przyporządkować jednemu elementowi zbioru A (np.: pojęciu, dacie, postaci) jeden element zbioru B (np.: opis, wydarzenie, biogram);
- wykonać wszystkie wymagane przyporządkowania.

1.4. ZADANIA Z LUKĄ

Obok wymienionych wyżej zadań zamkniętych w arkuszu maturalnym z wiedzy o społeczeństwie stosowane są również zadania otwarte. Jedną z form takiego zadania jest zadanie z luką. W tym typie zadania zdający uzupełnia zdanie brakującym wyrazem, zwrotem lub wyrażeniem. Wpisuje w wolne pola brakujące słowa, liczby, daty lub uzupełnia rysunek. Otwarta forma zadania powoduje, że zdający może udzielić nieskończonej liczby odpowiedzi. Skutkiem tego bardzo często odpowiedzi zdających w niewielkim stopniu albo wcale nie są związane z merytorycznym obszarem pytania.

Dlatego szczególnego znaczenia nabiera analiza wynikowa polecenia oraz treści zadania. Najczęściej już w rdzeniu określone są determinanty merytoryczne, którymi należy uzupełnić treść, np.: ...*nazwy właściwych sądów*. (Zadanie 11., poziom podstawowy), ... *nazwy właściwych instytucji samorządowych* (Zadanie 9., poziom rozszerzony). Pomimo jednoznaczności polecenia w wielu zadaniach dodatkowo jeszcze bardziej precyzuje się, jakimi elementami powinna być uzupełniona jego treść, np.: *nazwy właściwych instytucji samorządowych (A., C., D.) oraz liczbę lat (B.)* (Zadanie 10., poziom podstawowy), ... *nazwę organu władzy Rzeczypospolitej Polskiej (A.) oraz liczbę (B.)*. (Zadanie 13., poziom podstawowy).

Drugim elementem, z którego jasno wynika, czym powinno uzupełnić się luki w zadaniu, jest jego treść merytoryczna. Za przykład może posłużyć Zadanie 9. z poziomu rozszerzonego. Już w jego poleceniu (rdzeniu) określono precyzyjnie zakres merytoryczny tekstu: ... *tekst dotyczący organów samorządu województwa* ... oraz wymagane wiadomości: ... *nazwy właściwych instytucji samorządowych*. Zdający wie już, z jakiego obszaru powinien przypomnieć i wykorzystać posiadane wiadomości. Kolejnym etapem analizy jest sam tekst i analityczno-wynikowa praca z nim. W przypadku tego zadania w pierwszym zdaniu znajdują się trzy wyznaczniki treści, którymi należy je uzupełnić: *Kolegialnym* (na poziomie województwa będzie to tylko sejmik województwa lub zarząd województwa) *organem wykonawczym* (na poziomie województwa będzie to tylko zarząd województwa) *samorządu województwa* (szczebel samorządu terytorialnego – informacja powtórzona z polecenia dla spójności i kompletności tekstu) *jest* W drugim zdaniu należy wykorzystać wcześniejsze wyznaczniki treści oraz kolejny determinujący drugą odpowiedź: *Jego pracami kieruje* (na szczeblu samorządu województwa pracami zarządu kieruje tylko marszałek województwa)

Inną strukturę na tegorocznym egzaminie maturalnym miało Zadanie 10. na poziomie rozszerzonym. W zadaniu tym zdający miał uzupełnić schemat organizacji sądownictwa i procedur procesowych w RP. Pomimo innej bazy źródłowej nie ma istotnych różnic w analizie wynikowej zadania w porównaniu do zadania z luką opartego na tekście. W poleceniu (rdzeń) określono precyzyjnie zakres merytoryczny bazy źródłowej: ... *schemat organizacji sądownictwa i procedur procesowych w Rzeczypospolitej Polskiej* ... oraz wymagane wiadomości: ... *nazwy właściwych sądów*.. Zdający wie już, z jakiego obszaru powinien przypomnieć i wykorzystać posiadane wiadomości.

Kolejnym etapem analizy jest schemat i analityczno-wynikowa praca z nim. W zadaniach polegających na uzupełnieniu schematu nośnikami informacji są słowa, liczby, daty itd. oraz zależności pomiędzy nimi, np.: strzałki, łączniki liniowe, miejsce w strukturze. W zadaniu 10. nośnik słowny informuje zdającego, że schemat przedstawia *Sądownictwo powszechne*. Z analizy układu pól tekstowych wynika, że przedstawiono dwa jego pionów. U podstawy struktury pierwszego z pionów znajduje się jedna z dwóch luk do uzupełnienia. Z analizy informacji wynika, że luka dotyczy sądu *Pierwszej instancji* od orzeczeń którego można złożyć *Apelację* do sądu *Drugiej instancji*, którym jest *SĄD OKRĘGOWY*. Z informacji tych jednoznacznie wynika, że w sądownictwie powszechnym, sądem tym może być tylko *SĄD REJONOWY*. Druga luka znajduje się na szczycie schematu. Analizy informacji pierwszego pionu dokonano wcześniej. Drugi pion struktury zawiera kolejne informacje. Z jego analizy wynika, że sądem *Pierwszej instancji* jest *SĄD OKRĘGOWY* od orzeczeń którego można złożyć *Apelację* do sądu *Drugiej instancji*, którym jest *SĄD APELACYJNY* od orzeczeń którego można złożyć *Kasację* do – luki. Z informacji tych oraz pierwszego pionu jednoznacznie wynika, że w sądownictwie powszechnym, sądem tym może być tylko *SĄD NAJWYŻSZY*.

Do najczęstszych błędów zdających, rozwiązujących zadania z luką, należy zaliczyć:

- pozostawianie luk bez uzupełnienia,
- odpowiedzi nieczytelne – przykład poniżej:

Zadanie 9. (1 pkt)

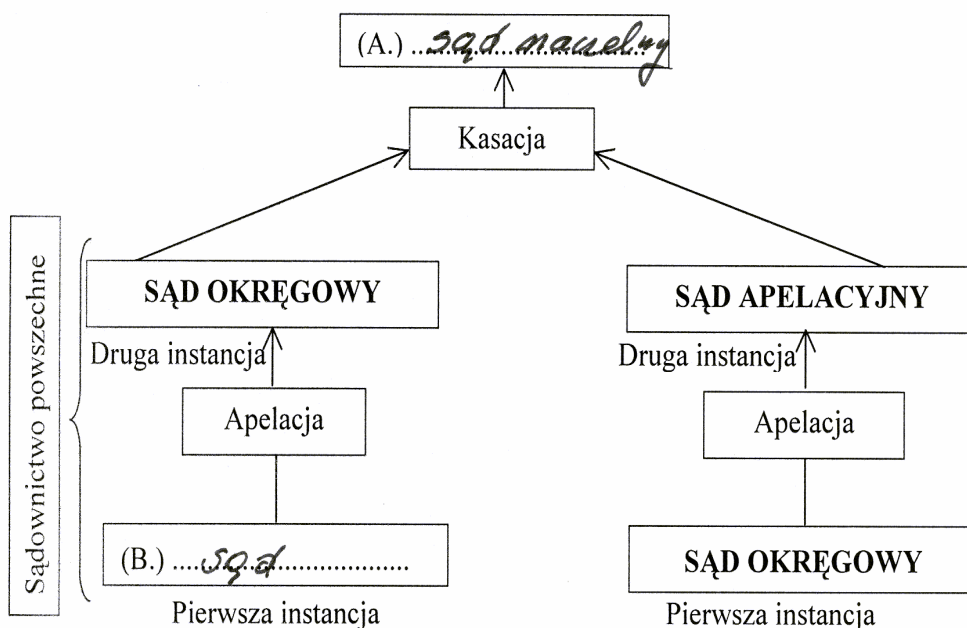
Uzupełnij tekst dotyczący organów samorządu województwa, wpisując w wyznaczone miejsca nazwy właściwych instytucji samorządowych.

Kolegialnym organem wykonawczym samorządu województwa jest (A.) ...*sąd*.....
 ..*sąd*..... Jego pracami kieruje (B.) ..*sąd*.....

– niepełne odpowiedzi – przykład poniżej:

Zadanie 10. (1 pkt)

Uzupełnij schemat organizacji sądownictwa i procedur procesowych w Rzeczypospolitej Polskiej, wpisując w wyznaczone miejsca nazwy właściwych sądów.

– niepoprawne merytorycznie elementy odpowiedzi – przykład powyżej.

Chcąc uniknąć tych błędów, należy uzupełniać wszystkie luki czytelnie, pełnymi i poprawnymi merytorycznie odpowiedziami.

1.5. ZADANIA KRÓTKIEJ ODPOWIEDZI

Jednym z podstawowych typów zadań wykorzystywanych w arkuszach egzaminacyjnych z wiedzy o społeczeństwie są zadania krótkiej odpowiedzi. W zadaniu tym zdający podaje rozwiązanie zadania, problemu w formie pojedynczego słowa, zdania, liczby, rysunku itd. Zadania te mogą być zróżnicowane pod względem konstrukcji i oprzyrządowania.

Najprostszą formę mają zadania krótkiej odpowiedzi odwołujące się bezpośrednio (bez oprzyrządowania – źródeł) do wiadomości i umiejętności ucznia. Przykładem z tegorocznej matury może być Zadanie 5. z poziomu podstawowego. W zadaniu tym zdający, bazując na wiedzy własnej, miał wymienić trzy konstytucyjne zasady prawa wyborczego wspólne w Rzeczypospolitej Polskiej dla wyborów do Sejmu RP, do Senatu RP oraz na urząd Prezydenta RP. Polecenie jednoznacznie określało, co powinna zawierać odpowiedź. Pierwszy jego wyraz określał działanie, jakie powinien wykonać zdający: *Wymień*. Drugi określał, ile (dodatkowo w polu odpowiedzi wstawiono odpowiednia ilość znaków graficznych) elementów należy wymienić: *trzy*. Kolejny element polecenia określa przestrzeń merytoryczną: *konstytucyjne zasady prawa wyborczego... w Rzeczypospolitej Polskiej*. Ostatni precyzuje zakres merytoryczny: *wspólne ... dla wyborów: do Sejmu RP, do Senatu RP oraz na urząd Prezydenta RP*. Po selekcji wiadomości można więc wymienić tylko trzy takie zasady tj. *powszechność, bezpośredniość i tajność głosowania*. Posiadając niezbędną wiedzę merytoryczną oraz analizując czynnościowo elementy polecenia, zdający nie powinien więc mieć problemów z udzieleniem poprawnej odpowiedzi.

Drugą grupę zadań krótkiej odpowiedzi stanowią zadania oparte na źródłach. W zadaniach tych należy dokonać kompilacji wiedzy własnej i informacji zawartych w ich oprzyrządowaniu – źródłach. Podstawowym rodzajem źródeł wykorzystywanym na egzaminie maturalnym z wiedzy o społeczeństwie są źródła pisane. Ten rodzaj źródła wykorzystano w konstrukcji Zadania 3. na poziomie podstawowym. Zadaniem zdającego było dokonanie analizy treści źródła w zestawieniu z posiadaną wiedzą na temat cech reżimów politycznych i dopisanie nazw każdego z nich.

Różnica w pracy z zadaniem z- i bez oprzyrządowania sprowadza się do konieczności analizy treści wykorzystanego źródła. Analiza ta powinna mieć miejsce po analizie treści polecenia zgodnie z wcześniejszym opisem i przed udzieleniem odpowiedzi. Analiza ta może mieć charakter fragmentaryczny lub holistyczny. Uwarunkowane jest to treścią polecenia i konstrukcją zadania.

Pierwszą formę analizy należało zastosować w Zadaniu 19. na poziomie rozszerzonym. Bazą źródłową był fragment Kodeksu karnego. Konstrukcja zadania – dwa artykuły i dwa znaki graficzne w miejscu na odpowiedź oraz treść polecenia – *podaj sytuacje* (liczba mnoga) implikowały ilość wymaganych i poprawnych odpowiedzi. Z analizy merytorycznej poszczególnych artykułów jednoznacznie wynikało, że w każdym z nich zawarta jest jedna sytuacja, w której występuje możliwość ograniczenia wolności słowa w Rzeczypospolitej Polskiej. W Art. 196. sytuacją tą jest *obrażanie uczuć religijnych – Kto obraża uczucia religijne innych osób, znieważając publicznie przedmiot czci religijnej [...]*. W Art. 2012. *pomówienie innej osoby – Kto pomawia inną osobę, grupę osób, instytucję, osobę prawną [...]*. Ten rodzaj wnioskowania przydatny jest najczęściej przy pracy z zadaniami, w których zawarte są dwa lub więcej pytania (np. Zadanie 4. poziom podstawowy). Podobna metodyka pracy okazuje się również przydatna w przypadku zadań

z rozbudowaną (np. Zadanie 20. poziom rozszerzony), pofragmentowaną (np. Zadanie 2. poziom podstawowy) lub kompilowaną (np. Zadanie 3. poziom rozszerzony) bazą źródłową oraz analizie źródeł normatywnych (przykład opisany powyżej). W przypadku źródeł statystycznych ilość oraz treść pytań jest wyznacznikiem sposobu pracy. W tegorocznych arkuszach zastosowano zadania wymagające analizy fragmentarycznej (np. Zadanie 21. poziom rozszerzony) jak i holistycznej (np. Zadanie 29. poziom podstawowy).

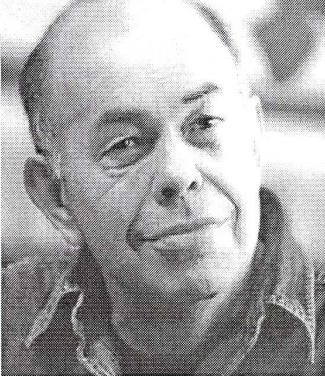
Drugim rodzajem wnioskowania jest wspomniana analiza holistyczna. W tym rodzaju pracy ze źródłem odpowiedź powinna być efektem wnioskowania z całości treści poddanych analizie. Za przykład może posłużyć Zadanie 23. z poziomu rozszerzonego. Bazą źródłową zadania był fragment artykułu prasowego charakteryzujący sytuację polityczną w Unii Europejskiej. Zadanie zdającego polegało na wyjaśnieniu, *na czym polega niebezpieczeństwo postkolonialnego hegemonia w Unii Europejskiej*. Z tekstu jednoznacznie wynikało, że *syndrom postkolonialnego hegemonia dotyczy Francji i Niemiec* (np.: [...] szczególnie Berlin i Paryż [...], [...] w rękach francuskich i niemieckich polityków [...]). *Jest związany z tym, że państwa te pomagają tzw. państwom Południa, ale nie czynią tego bezinteresownie* (np.: Pomoc Północy dla Południa nie jest jednak bezinteresowna.). *Dzięki temu wzrasta ich pozycja w UE i istnieje zagrożenie braku równości państw w tej organizacji* (np.: [...] w rękach francuskich i niemieckich polityków znajdują się potężne instrumenty nacisku – fundusz pomocowy oraz rząd ekonomiczny., [...] mogą w swej polityce przejawiać cechy charakterystyczne dla hegemonia. Z przedstawionej analizy wynika, że wygenerowanie poprawnej odpowiedzi opierało się treściach zawartych w całym tekście. Udzielanie odpowiedzi w oparciu o wybrany fragment źródła skutkowało jej niekompletnością (przykład poniżej).

Do najczęstszych błędów zdających przy rozwiązywaniu zadań krótkiej odpowiedzi należy zaliczyć:

– niekompletne odpowiedzi – przykłady poniżej:

Zadanie 3. (1 pkt)

Do każdej fotografii oraz informacji o osobie stosującej obywatelskie nieposłuszeństwo dopisz jej imię i nazwisko.

<p>A. </p>	<p>B. </p>
<p>Przeciwnik segregacji rasowej w USA; laureat Pokojowej Nagrody Nobla; organizator marszu na Waszyngton; zamordowany w 1968 roku w Memphis.</p>	<p>Współorganizator ruchów opozycyjnych w okresie PRL-u, m.in. Komitetu Obrony Robotników; po 1989 roku dwukrotny minister pracy i polityki socjalnej RP.</p>
<p>Imię i nazwisko Luter King.....</p>	<p>Imię i nazwisko Jacek Kuron.....</p>

Zadanie 23. (1 pkt)

Na podstawie tekstu źródłowego wyjaśnij, na czym polega niebezpieczeństwo postkolonialnego hegemonu w Unii Europejskiej.

Pomimo formalnej równości Unia coraz wyraźniej dzieli się na państwa słabe, źle rządzone, wymagające pomocy i te, które w imię odpowiedzialności za Europę gotowe są tę pomoc nieść. Podział ten pokrywa się geograficznie z podziałem na Północ i Południe, który historycznie rzecz biorąc, był zawsze ważniejszy dla Europy niż podział na Zachód i Wschód ukształtowany przez wydarzenia XX wieku. Pomoc Północy dla Południa nie jest jednak bezinteresowna. Może przynieść postępującą polityczną degradację krajów południowych, wywołując coraz gwałtowniejsze niezadowolenie ich obywateli. Z kolei Północ, szczególnie Berlin i Paryż, pod pretekstem wzięcia odpowiedzialności za przyszłość pogrążonej w kryzysie Europy mogą w swej polityce przejawiać cechy charakterystyczne dla postkolonialnego hegemonu. Będzie to tym bardziej kusząca perspektywa, że w rękach francuskich i niemieckich polityków znajdują się potężne instrumenty nacisku – fundusz pomocowy oraz rząd ekonomiczny. Czy będą umieli oprzeć się tej pokusie w imię poszanowania równego statusu państw członkowskich?

Na podstawie: M.A. Cichocki, *Europa pod specjalnym nadzorem*, www.newsweek.pl

Postkolonialnym niebezpieczeństwem w UE są Niemcy i Francja, które pomagają państwom południowej Europy, ale nie robią tego bezinteresownie. ~~Przecież to~~

– niepoprawne merytorycznie elementy odpowiedzi – przykład poniżej:

Zadanie 13. (1 pkt)

Do każdego logo oraz informacji o działalności organizacji wyspecjalizowanej ONZ dopisz jej pełną polską nazwę.

	Logo	Informacja o działalności	Nazwa
A.		Zajmuje się ochroną praw pracowniczych oraz wspiera reformy prawa pracy.	MIĘDZYNARODOWA ORGANIZACJA LUDZI PRACY
B.		Zajmuje się zapobieganiem i zwalczaniem chorób oraz udzielaniem bezpośredniej pomocy medycznej i żywnościowej.	ŚWIATOWA ORGANIZACJA OCHRONY ZDROWIA

- odpowiedzi nieczytelne – przykład przy zadaniu z luką,
- plagiaty i trawestacje – przykład poniżej:

Zadanie 31. (2 pkt)

Na podstawie tekstu źródłowego podaj dwie konsekwencje braku zaufania między ludźmi.

Ewa Winnicka: Mamy zatem powszechny deficyt zaufania. Dlaczego warto ufać drugiemu człowiekowi?

Piotr Sztompka: Bo żyjemy w świecie, w którym nie jesteśmy sami i nigdy nie będziemy. W realizowaniu naszych potrzeb życiowych, przyjemności obcowania z innymi, w przyjaźni, miłości, współpracy jesteśmy zależni od innych, którzy mogą działać pięknie, godnie i wspaniale, ale też haniebnie. Wobec tego w każdej naszej relacji z innymi natrafiamy na element ryzyka. Z przyjaciółką, z żoną, z szefem, z lekarzem, z politykiem. Nigdy nie możemy wiedzieć na pewno, że on spełni oczekiwania. Nie mamy pewności, że adwokat nam dobrze doradzi, ja nie mam pewności, że pani dobrze ten wywiad zredaguje jako dziennikarz, że polityk podejmie decyzje, które przyniosą mi poprawę życia.

Źródło: *Towar tchliwy*, „Polityka”, nr 32/2007.

- Żyjemy w świecie w którym nie jesteśmy sami i nigdy nie będziemy.
- W realizowaniu naszych potrzeb życiowych jesteśmy zależni od innych.

Chcąc uniknąć tych błędów, należy udzielać czytelnych, pełnych i poprawnych merytorycznie odpowiedzi.

Z przedstawionej analizy opartej o odpowiedzi zdających egzamin maturalny z wiedzy o społeczeństwie jednoznacznie wynika, że obok wiedzy merytorycznej, fundamentalnym warunkiem udzielenia poprawnej merytorycznie odpowiedzi jest zrozumienie językowe i wynikowe polecenia.

Powinno odbywać się to w dwóch obszarach. Pierwszym z nich jest zrozumienie znaczenia słów użytych do sformułowania polecenia. Istotnym problemem jest w tym przypadku właściwe zrozumienie czasownika wskazującego czynność, jaką powinien wykonać zdający, aby poprawnie dane zadanie wykonać. W przypadku zadań zamkniętych będą to najczęściej czasowniki, takie jak: *wybierz, podkreśl, przyporządkuj*. W przypadku zadań otwartych – katalog czasowników jest dużo szerszy, a precyzyjne ich zrozumienie warunkuje poprawną realizację polecenia. Podany poniżej wykaz obejmuje te czasowniki, które często przysparzają zdającym trudności. Należy zaznaczyć, że wykaz ten nie wyczerpuje wszystkich możliwych czynności, jakie mogą być sprawdzane na egzaminie przy pomocy różnych typów zadań.

Czasownik	Przykładowe zastosowanie
Oceń	Sformułuj (wydaj) opinię o zjawisku/wydarzeniu/procesie na podstawie własnej wiedzy i/lub materiału źródłowego.
Porównaj	<ul style="list-style-type: none"> • Wskaż podobieństwa i/lub różnice między wydarzeniami, procesami lub zjawiskami społecznymi. • Nazwij dostrzeżone podobieństwa i/lub różnice.

Rozstrzygnij	Zajmij stanowisko, czy podane informacje są: <ul style="list-style-type: none"> • prawdziwe / fałszywe • słuszne / niesłuszne • użyteczne / nieużyteczne itp.
Rozważ	Podaj argumenty i kontrargumenty dla podanej tezy oraz oceń ich prawdziwość (słuszność).
Scharakteryzuj	Opisz przebieg wydarzeń, procesów lub zjawisk z podaniem: <ul style="list-style-type: none"> • najważniejszych faktów, • przyczyn, • następstw, • głównych uczestników.
Udowodnij (uzasadnij)	<ul style="list-style-type: none"> • Przedstaw związki przyczynowo-skutkowe między podanymi zjawiskami/wydarzeniami/procesami. • Dobierz odpowiednie argumenty dowodzące prawdziwości podanej tezy.
Wyjaśnij	<ul style="list-style-type: none"> • Przedstaw rozumowanie, w którym na podstawie własnej wiedzy i/lub podanego materiału źródłowego oddasz sens podanego zjawiska/wydarzenia/procesu. • Przedstaw fakty i/lub przyczyny/skutki działań ludzkich (jednostek, grup, instytucji), relacje/zależności między faktami/zjawiskami/procesami. • Przedstaw przyczyny/skutki powstawania różnych interpretacji wydarzeń/zjawisk/procesów.

Rozumienie czasowników operacyjnych jest determinantem otrzymanej liczby punktów za rozwiązanie zadań rozszerzonej odpowiedzi. Zagadnienie to zostało szerzej opisane w sprawozdaniu z egzaminu maturalnego z wiedzy o społeczeństwie w 2012 roku.

Drugim obszarem jest operacyjne (elementowe i kompleksowe) zrozumienie treści polecenia. W procesie przygotowań do egzaminu należy więc zwrócić większą uwagę na czytanie ze zrozumieniem poleceń i spójność odpowiedzi z pytaniem.

Cenną pomocą mogą być zadania wykorzystane na egzaminach w latach 2011-2013. Są to narzędzia standaryzowane. Umożliwią zapoznanie się z konstrukcją i poszczególnych zadań, i całego arkusza. Pozwolą na obiektywną ocenę poziomu wiedzy i umiejętności osób zamierzających przystąpić do matury z wiedzy o społeczeństwie